VASILE PÂRVAN

DATORIA VIEȚII NOASTRE

EDITURA
RAM
ANINOASA—GORJ

DATORIA VIEȚII NOASTRE

DATORIA VIEȚII NOASTRE

Dela o zi la alta popoarele trăiesc prin munca, mereu aceeaşi, a celor mulţi. Singura oboseală ce şi-o dă sufletul omului simplu, e de a păstra cât mai neschimbat meşteşugul din bătrâni, care îi dă — după meseria ce-o are — hrana. Şi memoria populară e foarte precisă: unele procedee îşi au începutul lor, identic cu forma de azi, în epoca preistorică. Continuitatea civilizaţiilor populare în cursul mileniilor e propriu zis un simplu reflex al continuităţii vieţii din natură: evoluţia acesteia se petrece în limite de timp aşa de imense, încât sunt neaccesibile controlului uman; se poate dară vorbi de o adevărată eternitate a primitivismului popular, conservativ.

Istoric, adică evolutiv-uman, popoarele trăiesc numai prin fapta precursorilor şi revoltaţilor. Aceştia turbură ca nişte demoni, perpetuu nemulţumiţi, beatitudinea lenei spirituale a contemporanilor, le deşteaptă iluzii şi apetituri, le răscolesc patimile, le dărâmă preţiosul echilibru

Prima lecţie cu care s'a deschis Universitatea din Cluj.

al perfectei inerţii. Fie că atunci masele populare se încaeră în răsboaie, fie că folosesc paşnic gândul născocitorilor, mimetismul şi utilitarismul ancestral, biciuit şi de instinctul curiozităţii — care e mai vechiu decât însuşi omul — le împinge să aducă modificări, mai mult ori mai puţin adânci, sacrosanctelor lor tradiţii.

Puterea aceasta uriaşă a creatorilor de gânduri nouă a fost aproape în tot cursul istoriei omeneşti confiscată de oligarhiile ori autocraţiile, care conduceau politic marile mase populare: fiecare nou exemplar de supraom a fost repede înrolat, catalogat, uniformat, în casta preoţească, curtea monarhică, ori clientela politică, a conducătorilor cu sabia ori cu icoana, a diferitelor state ori naţiuni. Cei recalcitranţi au fost suprimaţi: cu binevoitorul concurs al mulţimilor slabe de minte. Doar rar de tot, când potentaţii politici au avut un respect romantic pentru geniul creator ca atare, născocitorii de gânduri au putut fi stăpâni pe vieaţa lor şi au putut răspândi după voie gândul lor. Aceste rari epoce corespund însă — Elenismul, post-alexandrin-epigonic, — Romanismul, imperial — unei naive regulamentări de către stat a selecţiunii capetelor creatoare. Se introduce un sistem — foarte asemănător şcoalei contemporane — de industrializare şi multiplicare mecanică a ideilor nouă şi de dresaj filosofic — în

masă — al animalului uman. Democraţiile internaţionale: elenistică, imperial-romană, actuală, au încercat, toate, posibilitatea de înmulţire pe cale mecanică a sufletelor superioare. Metoda — născocită de cei vechi — a fost, fireşte, cu căldură îmbrăţişată şi de ordinele religioase militante — în special cel al lui Ignaţiu — întemeiate de Biserica Apusului.

*

Democraţia contemporană, fie burgheză fie socialistă, e stăpânită de ideea răspândirii culturii în masele largi ale muncitorimii. Dar marea erezie a creării de genii prin fabricile de cultură, care sunt Universităţile şi Academiile, începe a pierde din ce în ce mai mult teren. Cu foarte mare părere de rău Pontificii înţelepciunii dogmatizate încep să recunoască neputinţa lor de a crea altceva, decât nişte docili papagali intelectuali şi nişte gelatinoase nevertebrate etice. Şcoala oficială începe să recunoască că toate doctoratele de ştiinţă şi diplomele de artă ale lumii nu pot face dintr'o maimuţă cu dar suficient de imitaţie, un creator de valori nouă spirituale. Incep să recunoască monumentalii şefi de şcoale, filosofice, artistice, ştiinţifice, că şcoala, ca instituţie educativă a mulţimilor, nu are rostul mecanic, militarist şi trivial al uniformizării gândului şi al regulamentării creării, ci datoria mult mai modestă a desanimalizării capetelor de sută

şi al procurării repezi a mijloacelor tehnice de lucru pentru capetele geniale. „Profesorul" contemporan, dacă e de fapt un om superior, nu mai e astăzi un infailibil profet de sentinţe relevate, ci un „prospector" de aur şi diamante în stâncosul pustiu al neînţelepciunii omeneşti. Ca Diogenes din Sinope, profesorul contemporan are a căuta, în şcoală, ca şi în lumea largă, cu lampa aprinsă şi ziua, oameni: oameni întregi, noi, în care pâlpăe flacăra ideii.

Avem azi apreciatori de artă, avem cunoscători de vinuri şi de cai de rasă, dar n'avem preţuitori de suflete nouă. Nu vezi pe nimeni bucurându-se, fiind fericit, că în mulţimea purtătorilor de ghiozdane de şcoală a găsit un anarhist al legilor actuale ale gândului, un neliniştit, un chinuit căutător de legi nouă. Dimpotrivă, cel mai iubit, între puii de oameni care se ridică spre conştiinţă proprie, e cel mai docil dintre memorizatorii înţelepciunii consacrate.

Noutatea spiritului are nevoie de libertate, de aer larg. Şi libertatea nu poate înflori în turmă. Şi nici nu trebue să înflorească acolo: ce-ar fi să sburde după cheful lor animalic toate necuvântătoarele care au nevoie de conducere şi disciplină socială! Dar chiar în marile aglomerări şcolare se poate crea libertatea de sbor pentru cei chinuiţi de demonul lăuntric. Libertatea aceasta creşte din starea de suflet a iu-

birii pentru idee. Profesorul să se facă şi el simplu şcolar, alergând la un loc cu copiii şi adolescenţii după licuriciul minunat al gândului, care luminează în întunerecul banalităţii utilitare zilnice.

Cât spirit de acesta, de camaraderesc entuziasm pentru idealul de toate felurile, va fi într'o şcoală, atâta libertate a gândului şi deci atâta putinţă de înflorire a sufletelor, va fi în acea tovărăşie de viitori oameni.

*

Libertatea spiritului nu creşte de asemenea nici acolo unde omul e robit de trup. Iubirea ideii e un lirism deplasat în lumea în care „timpul e bani". De o sută de ani omenirea trăieşte în crezul materialist: economic, social, istoric. Intreaga luptă pentru vieaţă a umanităţii contemporane se dă între Capital şi Muncă. Deprins a cumpăra Inteligenţa când are nevoie de dânsa, pentru înmulţirea averii, ori înfrumuseţarea vieţii, Capitalismul nu o socoteşte ca un alt rival. Deprins a nu avea nevoie de inteligenţă, Socialismul face abstracţie de ea, neputându-şi-o închipui ca un eventual rival. Capitalismul biruitor în Apus, calcă dispreţuitor în picioare toate idealurile pentru care intelectualitatea, solidară cu poporul, a crezut că trebue să lupte în răsboiul cel mare. Socialismul biruitor în Răsărit — cel puţin ca experienţă tre-

cătoare politică — începe prin a distruge tot ce nu e primitivitate şi bestialitate de masă amorfă. Pentrucă e fără putere fizică, pentrucă e puţin numeroasă, pentrucă e supărătoare în cererile ei de sacrificiu, nerentabil pentru inutila urmărire a idealului, Inteligenţa creatoare contemporană, e în totalitatea ei sdrobită: de masivitatea impertinentă a bogătaşului care asudă grăsime şi de brutalitatea greoaie a proletarului care nu se gândeşte decât la mai multă pâine.

Ţinta oricărei cheltueli de energie în lumea actuală e sporirea productivităţii. O monstruoasă stoarcere a tuturor puterilor pământului şi omului, ca să dea cât mai mult material asimilabil pântecelui şi omului şi poftelor inferioare. Orice idee e valorată după interesul — pragmatic — pe care-l deşteaptă. Orice instituţie ideală a societăţii e mecanizată industrial. De o sută de ani încoace nu s'a născut o singură idee epocală, deschizătoare de drumuri necunoscute, în arhitectură, în filosofie, în sculptură, în religie, în morală. Numai ştiinţa — şi anume, în special, cea aplicată — a făcut progrese enorme: rezultatul marii majorităţi a acestor progrese e însă asasinarea savantă a milioanelor de nenorociţi, care, fără aceste invenţiuni şi descoperiri, n'ar fi murit nici aşa de mulţi, nici aşa de oribil, în actualul războiu.

O universitate nouă, în anul dela naşterea Domnului următor imensului faliment etic al concepţiei materialiste despre lume şi vieaţă, e, dacă cei ce au întemeiat-o îşi dau cât de cât osteneală să gândească asupra rostului ei, un fapt de însemnătate nu numai locală, ci mondială.

In adevăr, toate marile întrebări ale sufletului omenesc conştient de continuitatea istorică a gândirii omeneşti luptătoare, se pun din nou: cum să se facă cercetarea realului; cum să se îndrumeze căutarea adevărului; cum să se înţeleagă frumosul; cum să se ia poziţie faţă de lume şi vieaţă; cum să se ajute selecţionarea naturală a talentelor şi geniilor; cum să se înnobileze scopurile vieţii sociale, politice, naţionale; cum să se dea lupta cu infinita bestialitate omenească, smulgând câţi mai mulţi semeni de-ai noştri din noroiul în care se bălăcesc zilnic; toate aceste întrebări, care singure pot justifica sechestrarea atâtor libertăţi individuale în folosul binelui social, trebue să preocupe pe întemeietorii unui nou aşezământ oficial de cultură socială şi de cultură creatoare.

Dar mai ales la un popor încă în formaţie socială şi naţională, cum e al nostru, aceste întrebări sunt obligatorii subt sancţiunea absurdităţii noii instituţii în mijlocul unor nevoi mult mai stringente, de ordin infinit mai adequat primitivităţii vieţii noastre publice.

Căci dacă e ca noua Universitate să nu fie decât încă o uzină de superficialități și inutilități, de nonvalori sociale, culturale, politice, înființarea ei nu e numai absurdă, e și imorală.

De sigur, fiecare păcat social se reflectă la un popor în toate așezămintele lui. Intr'o lume de seci și de utilitariști josnici conspirația generală a neisprăviților va popula cu reprezentanți de-ai lor, cele mai înalte locuri în ierarhia responsabilităților social-culturale ori social-politice. Dar subt imboldul idealismului mistic popular, trezit întotdeauna puternic în epocile de mari răsturnări și revoluții, doi trei oameni de inimă pot pune la cale, susținuți de acest ambiant încrezător și cald, mari reforme spirituale, pe care în vremile obișnuite nu le-ar fi adus o evoluție de decenii ori secole.

*

Iată, în fața noastră, o operă de revoluție, înfăptuită cu mijloace revoluționare, inspirată de o iubire, cu totul desinteresată, pentru mai bine, apărată, tocmai prin acea speranță naivă și curată a celor mulți, de atacurile puterilor tradiționale, ignorate voluntar de întemeietori și mânioase de această ignorare.

Pe ce drum va apuca noua confraternitate spirituală? Cele vechi, mereu umblate, bine bătute, netede, duc toate în mlaștina materialismului vulgar. Iar drumurile nouă sunt numai

indicate, de cugetătorii solitari. Construirea lor e tot opera răbdătoare a tovărăşiilor numeroase de ucenici ai noului gând. Şi entuziasmul celor mulţi nu ţine decât până la primul obstacol, până la prima jertfă. Tăria de caracter — singura nobleţă adevărată în lumea muritorilor — e o floare rară. Iar fără ea toată învăţătura de pe lume, tot talentul creator, e un simplu amuzament egoist. Când semenii tăi te urcă în vârful piramidei sociale, trebue să arzi tot sufletul tău pentru a rămâne acolo: nu pentru tine, că tu eşti un om, trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebue să-l laşi să decadă, pentru sublimul pe care trebue să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l creşti cu tot sângele vieţii tale, pe care numai odată o ai.

*

Dar iată, totul e rău. Nici cei mai buni nu rezistă suferinţei ori ispitei, ci renunţă la luptă. Intreaga vieaţă e murdărită de egoism, de interesul brutal, de utilitar. Milioane în jurul tău spun: aşa e vieaţa; zadarnic încerci s'o schimbi. Şi nu cobori ochii, din viziunile senine unde încerci a-i fixa, asupra pământului forfotitor de lume, fără să vezi confirmarea înmiită a asprului adevăr: până şi suferinţa imensă a marelui războiu este azi profanată de materialismul cel mai odios: pacea care aşează soarta lumii

e opera nevrednicilor care *nu* au luptat, ci s'au îngrăşat în războiu: nimic din dumnezeiasca frumuseţă a jertfei, a iubirii, a morţii, nu mai inspiră opera păcii; cei mişei, cei trădători, au fost poftiţi alături, ba mai sus, decât cei curaţi, cei credincioşi, cei drepţi; o amară preţăluire pe arginţi a început pentru sângele vărsat în lupte; biruinţele trebue răscumpărate cu banul văduvei şi orfanului, iar cei care au câştigat biruinţele stau trişti şi muţi, aiuriţi de mânie, daţi la o parte ca nişte meşteri fără pricepere şi fără preţ, în vreme ce zarafii cântăresc în talgere: aurul Răsăritului, focul Carpaţilor, grâul Dunării, codrii Munţilor. Călcarea cuvântului dat e astăzi lege. Iar înăuntrul ţării tale, nu vezi decât necinste, căţărare desperată către locurile cele mai de sus, goană după avere, murdărire a tuturor numelor curate de luptători fără frică împotriva răului, aprobare stupidă a mulţimii, dată nu celor care-i cer virtute, ci celor ce-i laudă viţiile. Şi în atmosfera aceasta îmbâcsită de miasmele putreziciunii, rece de lipsa oricărei iubiri, chiar cei odinioară deschişi avântului cald spre ideal, devin reci, ne mai putând înţelege decât gândul raţional, logica faptelor brute; gândul ca expresie delicat-sentimentală, mistic-încrezătoare, a înţelegerii intuitiv-lirice a Cosmosului, ca un tot din care noi oamenii nu suntem decât un infim frag-

ment, mai mult simţind decât înţelegând legăturile noastre cu Intregul, e închis pentru ei. E aşa de săracă inima omenească în înţelegerea cuvintelor care poartă gândul aproapelui! Vorba, ca o simplă monetă luată şi dată, ştearsă de multă întrebuinţare, e tot ce loveşte cugetul: gândul închis în ea, strigătul nou, dat cu acelaşi banal cuvânt, le scapă. Şi totul pare vechiu, uzat, indiferent.

*

Pentru o confraternitate spirituală, cum e să fie aceasta, întemeiată acum, realitatea vieţii trebue să fie însă nu suma manifestărilor pragmatice ale unei societăţi desagregate şi haotice, alcătuită din indivizi primitivi ori decăzuţi, ci complexul potenţelor spirituale, latente în sufletul naţional şi general-uman, al maselor şi indivizilor. Noi nu lucrăm cu realitatea unor contingenţe de douăzeci şi patru de ceasuri, ca jucătorii la bursă, ci lucrăm cu realitatea unor stabilităţi psihologice milenare, ale sufletului ancestral. Pentru noi faptele concrete sociale, a căror cunoştinţă nu numai nu ne scapă, dar nouă singuri ne e complet inteligibilă, sunt numai mijloace de a diagnostica boalele sociale şi de a prognostica evoluţia lor. Noi nu ne mărginim la simpla constatare a bubelor urâte şi la tratarea lor superficială — după metoda politică — ci căutăm a purifica însuşi

sângele bolnavului, spre a împuternici din nou leucocitele să ucidă microbii care circulă în întregul organism.

*

Supremul scop al luptei noastre e spiritualizarea vieții marelui organism social-politic și cultural-creator, care e națiunea. Mijloacele întrebuințate de noi sunt exclusiv de caracter social-cultural și pleacă din izvorul unic al idealismului național. Metoda noastră e aceea a cultivării și selecțiunii sufletelor superioare, prin punerea la probă a fiecărui individ, care ne este încredințat, cu piatra de încercare a Cultului Ideii. Cine rezistă și dă scântei e vrednic să intre în confraternitatea Universității naționale. Cine e un simplu pietroiu brut e dat înapoi în grămadă, spre a servi ca pavaj de șosea pentru construirea drumului nou către sferele cele de sus. Oportunisme, tocmeli, reductibilități, nouă nu ne sunt permise. Noi sântem preoții aspri ai unei religii de purificare. Suntem profeții unui timp, cu mult prea îndepărtat pentru poftele grăbite ale hămesiților contemporani, dar nouă imediat accesibil prin largul orizont al vederii istoric-filosofice.

Noi suntem condamnați să fim ireductibili, sau, să ne retragem din luptă. Căci asupra noastră apasă răspunderea întregii vieți a națiunii. Sănătatea sufletului ei ne e încredințată

nouă. Iar noi suntem datori să luptăm pentru a-i păstra întru eternitate această imunitate față de decădere și moarte. Cum am putea o clipă să facem vreo concesie Răului, când știm că puterile lui, chiar cu cea mai îndârjită luptă a noastră, tot uriașe rămân, având-și izvorul în eterna inerție cosmică? Noi trebue să fim oracolul, la care să alerge mulțimea în ceasurile de cumpănire a Destinului, spre a-i da lămurire asupra viitorului: căci numai noi gândim mai presus de meschinul timp și spațiu politic-social. Noi trebue să fim spiritul critic prin care să se lumineze națiunea, când în mizeria luptei vieții și în haosul ciocnirilor pătimașe politice, ea vede răsturnată toată scara valorilor și ceea ce socotea sfânt îi este arătat de luptătorii gălăgioși și fără conștiință ca murdar, iar ceea ce i se păruse josnic îi e înfățișat ca ideal. Noi trebue să îi explicăm, că civilizația materială, singură, nu e nimic mai presus ca un grajd sistematic pentru vite bine hrănite și țesălate, dar nici pe departe nu e o orânduire în care să aibă un loc și sufletul, care, în om, e idee.

•

Opera de purificare ce ne cade nouă, generației actuale, e cu totul ingrată. Nouă ni se cere sacrificarea însăși a sufletului nostru: noi nu vom putea face nimic complet, ci de abia

vom curăţi drumul pentru alţii. Cei ce vor veni după noi ne vor amesteca în acelaşi primitivism cu cel al societăţii în care trăim şi nici nu vor bănui tragedia de precursori, chinuiţi, batjocoriţi, neînţeleşi, trădaţi, care a fost în noi. Putând lucra, egoist solitar, ca cei mai buni din ţările luminate ale Apusului, noi nu vom fi lăsat după noi nimic întreg, nimic armonios, nimic asemănător marii iubiri de gând, care a fost în noi.

•

Care e sufletul cu care avem noi a lucra? De sigur, înainte de toate sufletul ţăranului daco-roman. Care sunt însă potenţele acestui suflet?

Există o selecţiune naturală a inteligenţelor naţionale pe baza luptei de adaptare pe care popoarele trebue s'o dea spre a birui dificultăţile ridicate în calea lor de natură ori de om. Mintea se ascute din generaţie în generaţie în direcţia biruirii cât mai uşoare a acelor obstacole. La popoarele prea chinuite de adversităţile istorice — cazul poporului nostru, martirizat de toate liftele pământului — se formează un fel de carapace spirituală, în care sufletul se refugiază spre a se păstra intact. Observatorul superficial vede numai carapacea pietroasă şi inertă: în specie: fatalismul, insensibilitatea la nevoile unei vieţi mai omeneşti, tradiţiona-

lismul, neîncrederea față de orice om sau lucru nou, asprimea și necioplirea în diferite manifestări individual-sociale. Dar observatorul răbdător, care stă și așteaptă să iasă din scoica colțuroasă adevăratul organism, adăpostit înăuntru, are bucuria de a vedea o ființă foarte fin și complicat, foarte delicat construită, cu nenumărate organe de apercepție variată și puternică a lumii, total nebănuite, numai după aspectul crustei de piatră. Fatalismului cosmic îi corespunde splendida etică optimistă, păgâno-creștină, care dă celui nedreptățit siguranța că răutatea nu va rămâne nepedepsită și că deci el poate aștepta cu resignare filosofică această pedeapsă imanentă nedreptății. Insensibilității la greutățile și trivialitățile vieții materiale îi corespunde entuziasta dorință de a se face frumos măcar la zile mari, care crește înclinările sale pentru arta de toate felurile. Tradiționalismului țărănesc îi corespunde o curiozitate extraordinar de multilaterală, chiar pentru lucrările total streine de experiența lui principiară. Neîncrederii față de orice e nou îi corespunde dorința de a afla taina acelei noutăți, spre a o supune: de unde, un spirit de observație și de critică excepțional de ascuțit, întrecând adesea cu mult pe cel al omului cult, deprins cu formulele luate de-a-gata din cărți. Asprimii în maniere îi corespunde un simț de măsură și cuviință sufletească, cu atât

mai puternic, cu cât el nu se poate manifesta extern, decât cu totul stângaciu.

Copilul ţăranului e aruncat în lupta vieţii, încă de când e mai mic decât căciula de pe capul lui taică-său. El trebue să înveţe singur a ieşi din încurcătură. Iar şcoala de agerime practică a trupului şi sufletului îi e completată de lupta — nu căutată de cine vrea, ci impusă tuturora — pentru întâietatea în societatea ţărănească. Agerimea minţii îi e pusă la încercare fiecăruia în orice clipă, nu numai de un interes imediat şi utilitar, dar mai mult încă de plăcerea, pur estetică, pe care ţăranul o are de a vedea scânteind un cap superior. Iuţeala aperceperii, vioiciunea reflexiei, justeţa judecăţii, promptitudinea respingerii argumentului contrar, stăpânirea de sine în focul luptei de inteligenţă, cavalerismul condamnării imediate a mijloacelor lăturalnice ori brutale de întrecere, toată această minunată autoeducaţie ce şi-o dă societatea ţărănească, scânteietoare de vervă, de bucurie a vieţii, încordată ca o strună continuu vibrând muzical, de sinceritate aproape antic de consequentă, de cavalerism cu un cod foarte complicat, — e o realitate pe care clasa suprapusă — în mare parte de alt neam decât poporul nostru — n'a cunoscut-o şi deci n'a avut-o în vedere la organizarea culturii sociale a naţiunii. S'a văzut ridicula babilonie a introducerii copi-

lului de ţăran în vieaţa naturii prin cărţi, care-i proclamau marele adevăr nou, că „boul e un animal cu patru picioare“.

*

Sufletul ţăranului român ne ajunge nouă — Confraternităţii universitare — total obosit, amărît, desgustat şi adesea chiar mutilat, de fabricile de banalizare sistematică, denumite şcoală primară şi secundară. Mai e vreo mirare că feciorul de ţăran trecut prin toată filiera uzinei şcolare e un simplu neurastenic ori un nevrozat iremediabil? Căci trebue să fie cineva prea recalcitrant la orice disciplină, ori prea puternic spiritual: dominând orice violenţă externă, ca să poată rezista tăvălugului nivelator, care e şcoala organizată mecanic-industrial: supunând şi pe cel genial şi pe cel sărac cu duhul aceluiaşi dresaj cu locuri comune. Universitatea deci, în loc de a fi un colegiu frăţesc de tineri şi bătrâni care caută împreună, deopotrivă de entuziaşti, realul, adevărul, frumosul, sensul lumii şi al vieţii, trebue să fie, în haosul şi decăderea actuală, un adevărat spital pentru mutilaţii la suflet. Ca să-şi poată veni în fire, copiii aceştia ai unei rase în adevăr nobile, încăpute pe mânile educatoare ale unor oameni strâmb pregătiţi ori rău conduşi, trebue să le redăm atmosfera de acasă, vioaie, veselă, lipsită de orice pedanterie şi închipuire de sine

magistrală, firească în libertatea deplină dela frate mai mare la frate mai mic, caldă, copilăresc de idealistă, — și, fără îndoială, multe suflete vor înflori din nou, strălucind prin inteligența lor originală, pătrunzătoare, clară, creatoare, — deși, tot așa de sigur, multe altele vor rămâne pentru totdeauna schilodite, luând cu ele numai arzătorul regret de a se fi născut prea de vreme față cu încetul proces de purificare al nenorocitei noastre orânduiri sociale.

Fiecare națiune trebue să-și aibă metoda sa proprie de desanimalizare a mulțimilor și de selecționare a talentelor și geniilor. Copiii țăranului nostru, vioi și clari la minte, n'au nevoie de pisălogeala ucigător de metodică, născocită ca sistem educativ de națiile greoaie la spirit pentru copiii lor molâi și înceți. Școala noastră trebue să fie alta, pornind dela realitatea etnopsihologică a sufletului nostru național și ramificată după scopurile sociale specifice evoluției noastre actuale.

*

Dacă însă calitativ sufletul cu care avem a lucra e de o finețǎ și mlădiere originară neîntrecută, cultural-evolutiv el e încă în stadiul primei copilării. El nu a făcut decât o foarte modestă etapă în ascuțirea psihofiziologică, necesară marilor abstracții ale culturilor creatoare superioare. Trecerea dela stadiul vegetativ-etno-

grafic — ori cât de strălucit — la cel cultural-creator, general-uman, universal-valabil, e departe de a se fi făcut. Un suflet proaspăt dela ţară, supus presiunii formidabile a capitalului ideologic contemporan, rar poate suporta cu perfectă elasticitate povara şi nu rămâne deformat. De abia în a doua ori a treia generaţie, treptat-treptat intelectualizată, ţăranul român îşi arată incomparabilele lui calităţi sufleteşti. Şi e caracteristic că chiar în trecutul nostru istoric o atare treptată intelectualizare a dus nu numai la egalitatea noastră, spiritual-creatoare, cu alte naţiuni mai vechi în cultură, ci la superioritatea noastră asupra lor, dându-le noi, conducători sufleteşti.

Din aceste constatări decurge — ca o condiţie esenţială a oricărei superiorizări a culturii, individuale, ca şi sociale — lărgimea general-umană a orizontului inspirator de gânduri.

•

Naţionalul e ceva biologic-politic: e conştiinţa de sine, solidară, a unui organism independent, în luptă de existenţă cu alte organisme analoage şi întrebuinţând pentru apărare chiar forma animalică a luptei, care e răsboiul. Naţionalul nu e ţinta supremă a spiritualizării, ci e materialul brut, care are a fi înnobilat prin gândirea general-umană, astfel încât creaţiunile lui să devie pretutindeni şi etern valabile. Eşti

național în orice creațiune a culturii superioare nu conștient, voit, ci inconștient, fatal. Dar întocmai cum nu vrei, ci ești, fără voia ta, în opera de artă, liric ori epic, tot așa ești, fără să vrei, național, în sufletul tău.

Omul, fie el necult, fie cult, lucrează, ideologic, cu un material de gânduri general omenesc; etnografic adică sub-cultural, ca și superior-creator, adică adevărat cultural, esența diferitelor civilizații naționale e asemănătoare: nu numai în ideile conducătoare, ci adesea chiar în unele forme concrete, îmbrăcate de aceste idei; comparați civilizația etnografică românească cu cea scandinavă, cu cea peruviană sau chiar cu cea a negrilor mohamedani și comparați cultura elenică a epocii clasice cu cultura mexicană anterioară invaziunii spaniole. *Calitatea diferită a sufletelor naționale e o entitate de ordin diferențial și potențial, iar nu esențial.*

Fie prin specializarea aptitudinilor sufletești subconștiente, fie prin tăria excepțională a puterii aperceptive și raționale, popoarele ajung a se deosebi într'un fel — am putea zice termic: unele cu sânge rece, luna masculină, soarele feminin, — altele tocmai dimpotrivă. Identitatea construcției generale, psihologice, la toate rasele omenești creează substratul sufletesc universal-valabil al tuturor civilizațiilor. Legea cos-

mică a diferenţierii aptitudinilor până chiar şi în organele perechi ale aceluiaşi individ, creează, pe baza factorilor multipli de influenţă a pământului asupra omului, potenţe şi nuanţe etnopsihologice, nenumărat de variate.

*

Mijlocul unic de a accentua diferenţialul e acela de a intensifica genericul. Lărgind şi aprofundând cultura noastră de simpli oameni, ca oricare alţii, devenind cât mai spiritualizaţi ca cetăţeni ai lumii, subconştientul specific-naţional din noi, care colorează fatal oricare creaţie superioară de artă, filosofie ori ştiinţă, din pricina precumpănirii instinctului asupra inteligenţii în orice inspiraţie nouă (altfel cei mai erudiţi ar fi cei mai geniali, pe când dimpotrivă geniul procede prin inspiraţie transcendentală), subconştientul, zic, are un câmp mult mai vast de manifestare, atât intensivă cât şi extensivă.

Dar mai mult decât atât. Dela etnografic la cultural nici nu e punte de trecere. Etnograficul e ceva definitiv, milenar şi universal, rezultat ultim al geniului popular natural. Etnograficul exprimă o concepţie etică, estetică şi metafizică asupra lumii şi vieţii ca rezultat al unei experienţe multiseculare: atât ideile cât şi formele lui alcătuesc o lume aparte, din care nu este trecere: precum nu este trecere dela civilizaţia Laponilor la cea a Elenilor. Culturalul e

ceva abstract, simbolic, artificial. Culturalul e rezultatul spiritualizării aristocratic-idealiste pe cale de antrenament şi selecţie forţată într'un spaţiu şi timp dat. Etnograficul pleacă dela instincte. Culturalul pleacă dela idei. Culturalul e mereu schimbător în rafinata evoluţie spre cât mai complex a ideilor creatoare. Etnograficul e perpetuu stabil, pe baza celui mai minuţios tradiţionalism. Necesităţile vieţii spirituale superioare sunt total necunoscute vieţii etnografice. A lua valori şi forme etnografice pentru a exprima valori şi forme culturale înseamnă a confunda iremediabil două *stări de suflet* total disparate şi a crea un monstru de civilizaţie falsă. Nu forma creează ideea, ci ideea îşi caută forma. Culturalul ca forme concrete e exclusiv rezultatul gândirii superioare solitare, născute prin generaţie spontanee, din legea cosmică a diferenţierii, calitative şi intensive, aplicată indivizilor izolaţi. Tonalitatea, nuanţa, ritmul creaţiei acesteia superioare, sunt date, fireşte, de pasta psihofiziologică diferită a nenumăratelor organisme sociale, care sunt rasele şi popoarele. Ai aceeaşi idee de templu, ori de statue, ori de imn liric, ori de contract social-politic, exprimată de marii creatori ai culturilor originale, capetele geniale ale naţiunilor, total diferite, nu după mentalităţi individuale, ci naţionale: această diferenţă e cu atât mai incon-

ştientă, cu cât creatorul e mai desăvârşit. In adevăr singura muncă, singura grijă şi suferinţă a creatorului e de a dá formă deplin corespunzătoare gândului care-l frământă. Iar gândul acesta nu este un gând social, politic ori naţional, ci e un gând specific creaţiei: compozitorul gândeşte muzical, sculptorul gândeşte plastic, poetul gândeşte simbolic. „Limbile" acestea specifice sunt intraductibile dintr'una într'alta. Creatori foarte eloquenţi în limba lor, plastică, muzicală, simbolică, sunt total afasici în limba noastră practic-utilitară a necesităţilor vegetative ale vieţii, ca şi în limba metafizică a cetăţenilor republicei lui Platon.

Cea mai evidentă dovadă a stării noastre spirituale înapoiate e confuzia care se face între etnografia românească şi arta ori gândirea superior-culturală românească. Ai noştri înţeleg o prelungire directă a etnograficului în cultural, a popularului în artisticul-filosofic, în loc să le înţeleagă ca două lumi diferite care au contact între ele, nu direct, ci prin intermediul altor lumi, care sunt etapele treptate ale spiritualizării colectiv-individuale: prin propagarea unei anume religii a unui nou complex de idei: cum a fost, în alte locuri şi timpuri: cultura superioară a renaşterii, etc., în diferitele lor faze, crescute treptat din forţele vii, singular-geniale, populare, ale naţiunilor, diferit colorate la dife-

ritele națiuni, dar deopotrivă de abstract fecundate dela artificial la natural, iar nu dela popular la artistic-filosofic.

*

Avem dară de intensificat în tinerimea care aleargă la luminile noastre nu ceea ce e țărănesc în ei, ci ceea ce e general-omenesc. Dar această culturalizare a intelectualității noastre născânde nu are a se face prin antrenamentul spiritual cu cultura unei anume națiuni predilecte. A încerca să facem din cultura noastră o prelungire colonială a culturii franceze, italiene, germane ori anglo-saxone, e o greșală analoagă aceleia, mai înainte atinse, a etnografizării creațiilor abstracte. Căci cultura acestor națiuni este ceva organic, netransmisibil: ea reprezintă un suflet specific, diferit de al nostru. Ar însemna să ne strâmbăm sufletul, sau să fim niște simple animale mimetice, dacă am căuta să gândim cultural ca Francezul, Englezul, Germanul, contemporan, ori istoric. Cultura unei națiuni se naște din ciocnirea unor influențe ideologice streine, forțat ori de bună voie, cu instinctul creator național. Cu cât însă un popor este mai tânăr, cu atât el e mai expus să ia expresia formală drept ideea. Ori forma este ceva neasimilabil: ea este interpretarea națională, specifică, a ideii pure. Ideea singură e asimilabilă fiindcă e general-omenească.

Ideea catedralei gotice în Franța și Italia e ca ferment aceeași, ca întruchipare total diversă.

Noi avem a oferi instinctului creator al națiunii noastre idei, iar nu forme. Și ideile vor fi imediat roditoare, pe când formele vor fi sterile. Idei în sine, idei artistice, științifice, filosofice, sociale, politice, în perpetuitatea lor — critic văzută — de transsubstanțializare infinit de variată.

Nu cultura superioară a unei națiuni, ci cultura a cât mai multor națiuni, are a ne interesa. Numai așa putem ucide mimetismul ieftin al formelor, și silim la gândire, la luare de poziție personală originală. Cultură istorică deci, mergând mână în mână cu cultura filosofică și cea artistică, toate general-umane, iar nu singularizat naționale, cu atitudine servil-colonială față de ele.

Ideile pure, care circulă în spațiul geografic-uman și în timpul istoric-uman, cu ajutorul marilor genii creatoare, în care ele aprind focul luptei pentru transsubstanțializarea gândului abstract în formă concretă, — sunt active în indivizi și națiuni în cele două feluri etern creatoare de energie: simpatetic — prin iubirea față de noul gând — sau, repulsiv, prin ura și combaterea noului gând, adică — din ciocnire — prin crearea antitetică a altui gând. Și într'un caz și într'altul rezultatul final e tot crearea.

Decât, că în cazul urii, drumul până la creare e mai lung şi cheltuiala de energie mai mare. Firesc, indivizii, şi după ei, popoarele, iau mai bucuros drumul cel dintâiu, al iubirii.

*

Ideea-mamă a întregii culturi româneşti e *ideea romană.* Cultura noastră naţională, creatoare, spre deosebire de vechea civilizaţie vegetativă etnografică, daco-romană, populară, începe odată cu descoperirea Romei. Roma ne descoperise pe noi încă din întunecatul ev mediu. Dar noi nu reacţionasem. Dimpotrivă noi am descoperit-o simultan, pe căi diferite, dar cu efecte fulgerător-creatoare identice, în toate cele trei ţări româneşti ale Daciei — deplin — abia în secolul al XVII-lea. Istoriografia românească din Moldova, Ardeal şi Ţara-Românească e creatoarea conştiinţei naţionale superior culturale a poporului nostru. Iar această conştiinţă naţională superioară aprinde fără întârziere — pe care simpatetică — sufletul primitiv-natural al naţiunii fiice cu dorinţe, impulsii, tendinţe violent răscolitoare de gânduri. Legătura cu Roma-mamă e făcută întâiu — multă vreme — prin sora italiană, apoi marele foc sacru al ideii pure, încinge întreaga Francie. Dela 1789 până azi ideea culturală creatoare romană e activă în naţiunea noastră prin mijlocirea Franciei. Incercările antiquaric latine ca şi cele ro-

mantice italofile — de legătură nouă cu gândul roman — n'au creat nimic trainic.

Dar ideile culturale romane — propriu zis, cultural antice, greco-romane — nu sunt azi exclusiva proprietate spirituală a Franciei. Intreaga lume europeană și americană — am putea zice întreaga lume civilizată — latină, germană, anglo-saxonă — trăiește cu idei romane. O exclusivitate a inspirației noastre prin Francia, ne-ar duce — prelungită prea mult — la situația intolerabilă de colonie culturală franceză. Ideea romană trebue deci readusă la puritatea ei principiară, impregnată cât mai mult de suflul ei originar-antic, eleno-roman, iar reacțiunea noastră față de această idee trebue din ce în ce mai mult intensificată național-daco-roman, liber inspirată de sufletul nostru nefalsificat, nemanierat cu diferite influențe exclusive contemporane. Clarificându-ne și aprofundându-ne mintea noastră cu experiența ideologică universală — fiecare națiune făcând să vibreze în noi, puternic, o altă coardă — lăsând iubirea noastră instinctivă pentru Roma să coloreze după legile ei, fatale, creațiile noastre, vom avea dat substratul larg omenesc inspirației culturale creatoare prin ciocnirea cu alte gânduri — diverse de cel românesc.

Implinirea însă a chiar actului creării trebue să fie cea mai sălbatică liberare de tot bala-

stul, de toată schelăria, pe care ne-am urcat, spre a privi cât mai departe şi cât mai adânc, în lume. Suprema despersonalizare, desnaţionalizare, destendenţionalizare, trebue să fie actul de purificare, percursor creării. Inaintea ideii pure: de filosofie, artă, ştiinţă, trebue să stea omul pur de orice intenţii trecător lumeşti. Din unirea sufletului lui imaculat de cele pământeşti, cu ideea pură, se va naşte — potrivit legilor supreme, incontrolabile şi neguvernabile de noi — opera nouă: asemănându-se — ca eternă valabilitate, umană — cu mama ei, ideea, — şi asemănându-se — ca înfăţişare formală, naţională — cu tatăl ei, creatorul.

•

Nu românizarea noastră feroce, întru vegetativul etnografic, ci continua noastră umanizare întru sublimul uman, va crea suprema splendoare a culturii creatoare româneşti. Acordarea întru eternul omenesc a creatorului îl va face să crească până la simbolul veşniciei fiecare element superior prelucrabil al vieţii noastre naţionale. Şi cântăreţi divini ai frumosului, profeţi incomparabili ai adevărului, vor da viziunea sublimului, în formă transcendental ritmată română, tuturor popoarelor şi tuturor timpurilor.

•

Dar pentru a ajunge acolo, ca națiunea noastră să trăiască universal-uman, confraternitatea Universității noastre trebue să convertească întreaga națiune la cultul ideii pure. Dematerializare fără cruțare; spiritualizare entuziastă; cercetare neobosită a realității naționale pentru ce are etern în ea; activitate misionarică social-culturală, adânc iubitoare, pentru prepararea întregii mulțimi a fraților cu taina cea mare a nașterii geniilor noastre, universale: iată uriașa sarcină care apasă pe umerii noștri de adevărați părinți ai națiunii.

Şi după cum trupul omenesc, pentru a se mişca în spațiul terestru, are nevoie să ia anume atitudini, la care e treptat-treptat antrenat în vieață: pe pământ, în mers, alergat, urcat, — în apă înnotând, — tot astfel sufletul pentru a se mişca în lumea ideilor are nu mai puțin nevoie să fie inițiat în atitudinile necesare, imperativ obligatorii şi total diferite unele de altele, — atitudini care singure pun sufletul în stare de a primi şi a da ideile pure, care, ca atomii în Cosmos, alcătuesc vibrarea vieții etern conştiente de sine: atitudinea religios-lirică, cea ritmic-muzicală, cea poetic-plastică, cea filosofică-tragică, cea ştiințifică-arhitectonică, cea istorică-epică-dramatică, cea socială-culturală, ori, în sfârşit, cea practică-politică.

•

Maeştrii atitudinilor sufletului, iniţiatorii în taina mişcării în lumea ideilor, trebue să fim noi, cei care prin ştiinţă, experienţă, suferinţă, închinare, am fost binecuvântaţi cu darul măcar al unei singure mişcări în lumea imensă a gândurilor. Discipolii vor intra la fiecare, vor încerca acordarea sufletului cu atitudinea fiecăruia din noi, şi, sau vor vibra armonios de contactul cu ideea cea nouă, sau, vor căuta mai departe atitudinea deplin înrudită alcătuirii sufletului lor, individual.

Nenorocita identificare a sufletului cu trupul în care trăieşte, şi apoi a acestuia însuşi cu materia inertă, a făcut să se piardă, în raţionalismul feroce, trivial-materialist, modern, până şi însăşi înţelegerea originii gândurilor noastre fundamentale. Filosofia, Istoria, Arta, sunt astăzi ştiinţe care se inoculează, ca un ser medical — pe cale aşa zisă *metodică* — în creierul celui chemat şi celui nechemat, deopotrivă. Suflete total nefilosofice, ori neistorice, sunt dresate cu de-a-sila ca atare — nu se dresează oare şi cai matematici? — şi sute de monştri pseudoumani, numiţi specialişti, sunt aruncaţi în vieaţa socială spre a neferici la rându-le pe alţii. Şi aşa va suferi omenirea, fără putinţă de îndreptare, cât nu se va întoarce la divina doctrină a iniţierii afinitar-elective în idee, prin punerea la încercare a sufletului adolescent cu

atitudinile spirituale capitale, spre a și-o alege — prin iubire — pe aceea în care sufletul lui se pierde ca o notă în acordul perfect.

Cum omul care a trăit o vieață într'o strâmtă vale de munte, la prima vedere a vastului spațiu liber, ce-l dă orizontul mării se va da înapoi speriat căutându-și sprijin în cel mai apropiat obstacol care să-i mărginească privirea, cum sufletul nostru însuși, mereu visând de infinit, se dă totuși înapoi cu groază și i se pare că se scufundă în haos, când îi ceri să gândească la ce poate fi dincolo de ultima stea văzută, și tot mereu mai departe, *dincolo*, fără oprire și fără hotar, — așa se dă aiurită înapoi mintea contemporanilor noștri, când din cutiuțele sistematice, cu cea mai perfectă metodă ordonate și cuprinzând întreaga înțelepciune științifică asupra lumii și vieții, — e scoasă de marile izbucniri ale geniului creator solitar, intuitiv-vizionar în natură și în sufletul omului, spre a lua cunoștință de anarhica lui descoperire, fără fișe și rafturi, a unui nou aspect al formei, ori al ideii universale.

*

Ci vieața adevărată e a inspiraților. Când pentru întâia dată sufletul omului s'a trezit la vieața conștientă în lume, turburarea iubirii, a fricii, a mâniei, a necunoașterii, i-a acordat sufletul liric, religios, politic, științific și gândul

care i-a fulgerat atunci în minte, ca şi forma fierbinte, pătrunsă toată de vibrarea vieţii închise într'însa, scurt lapidară, pentru că vulcanică, au fost expresia veşnic-valabilă, pentru toţi muritorii care au mai trăit în lume. Şi tot aşa când întâia dată sufletul omului s'a deşteptat din credinţa în minune, când ochii săi au putut privi tăios şi rece asupra vieţii şi morţii, gândul filosofic, ideea ordonatoare a tuturor apariţiilor în Cosmos s'a născut complet înarmată, ca Pallas din capul lui Zeus. Iar frângerea speranţei umane, brutala desminţire a copilăreştilor noastre planuri de fericire trainică pe pământul plin de durere, a născut cântecul tragic.

•

Priveşte pe creator la lucru: „fragmentul acesta de lume e frumos: şi anume aşa şi aşa: şi omul imită natura mereu şi mereu mai deplin, — ca să arate că el vede tot, că nu-i scapă nimic, că el e ca însuşi Dumnezeu, căci el pătrunde toate câte le-a pus Dumnezeu în ce a creat. Şi ca Dumnezeu creează şi el vieaţă din lutul inform. Şi bucuria pe care omul o are de a înţelege toate, îi dă mişcarea ritmică a sufletului, care îl face să cânte: în cadenţe, în versuri, în linii, în colori, în forme, în numere.

Marele lui chin, marea luptă, cu cât vede mai deplin şi mai adânc lumea şi vieaţa, e însă biruirea inerţiei materiei. Fiecare creaţie nouă

îşi are ca început aceeaşi inspiraţie subconştientă, transcedentală, vulcanică, pe care a avut-o şi primul om, înspăimântat de văpaia gândului nou ce i se aprinsese în suflet. Dar creatorul zilelor noastre luptă implacabil cu forma spre a o sili să cuprindă cât mai întreagă ideea de foc iniţială. Şi de multă preocupare de formă, rătăciţi în lumea gândurilor, cei ce n'au iubit niciodată ideea, cred că doar forma e totul. Şi lumea contemporană întreagă trăieşte o vreme a formelor, a idolilor morţi luaţi drept zeii înşişi şi toată ştiinţa şi filosofia şi arta nu mai e decât pură morfologie metodică. Cum după o formulă dată chimistul reconstrueşte un corp, tot astfel cu *membra disiecta* artistul, cugetătorul, istoricul, după metoda cu care a fost dresat în şcoli, compune cu uşurinţă, repeziciune şi perfectă linişte de suflet nenumărate opere moarte. Ce pot toţi oamenii aceştia şti de chinul creării sub imperiul demonului lăuntric? De marea suferinţă a exteriorizării ideii, care-şi cere inexorabil trupul în care să se coboare în lume? Dar şi de nebuna jubilare a găsirii armoniei între gândul nou şi materia inertă biruită, în veci nu vor şti banausii, a căror muncă e silnică, al căror spirit e mort.

*

Şi Alexandrinismul acesta contemporan, care nu mai vede în lume decât problemele de

forme şi metode, nu e în esenţa lui diferit de cel antic. Problemele de formă se nasc întotdeauna atunci când ideile sunt puţine şi slabe, când omul se simte epigon al altor vremuri superioare, când atitudinea lui în faţa lumii şi vieţii e luată din cărţi şi tradiţii, iar nu din propriul suflet luptător. El ar trebui să ştie că în timpurile sublime orice formă e numai un efect al ideii, orice metodă numai un plan personal şi pur subiectiv de stabilire a drumului spre transsubstanţializarea ideii. Dar sufletul anchilozat al contemporanului, turtit de nihilismul materialist-mecanist, nu mai îndrăsneşte să sboare: i se pare chiar ridicol să încerce a sbura. Cercetarea realităţilor vieţii se identifică pentru dânsul cu cercetarea realului material. Realul spiritual, care, de fapt, e adevăratul real în lumea omenească, singură conştientă de sine şi de Cosmos, căci omul e singurul animal cosmic pe care până acum l-a creat Raţiunea supremă, realul spiritual e pentru cei de azi o simplă ipoteză discutabilă. Intreaga vieaţă a sufletului nu mai are — pentru contemporan — decât un sens descriptiv. Redarea precisă, amănunţită, a impresiilor simţurilor animalice. Un sensualism trivial şi neinteligent. Munţi de material informativ-descriptiv, fără o singură idee subsumator-spirituală înăuntrul materiei...

Şi până şi atitudinea istorică, adică sintetizator-evolutivă a gândului, ca şi atitudinea filosofică, adică valorificator cosmică a lumii şi vieţii, au decăzut la o simplă atitudine utilitar practică, de urmărire a faptelor şi ideilor umane ca a unor simple materiale brute, clasificate, etichetate şi înmagazinate metodic ca nişte fosile găsite în pământ şi expuse apoi paleontologic. A face ştiinţă astăzi se chiamă „a strânge materiale“. Se uită că nu poate strânge materialul decât acela care-l înţelege şi valorifică principiar, cauzal, efectiv. Real-criticismul înţelept ca gând prim, şi vechiu ca însuşi Socrates, deplin îndreptăţit ca sistem de înţelegere a lumii, numai pe baza perfectei şi adâncii ei cunoaşteri efective, a dus în epigonii de astăzi, la un hamalâc stupid al tuturor nechemaţilor, care adună fără nici un spirit superior, ordonator în haosul faptelor, tot ce le cade sub simţuri, fiindu-le total indiferent şi neinteligibil de-i caracteristic, ori zadarnic şi mut.

*

Confraternitatea Universităţii noastre trebue să înţeleagă vieaţa ca o luptă pentru mai mult gând. Spontaneitate, originalitate, însufleţire, spiritualizare, a întregii noastre munci ordonate în vieaţă. Iar spiritualizarea aceasta a vieţii, valorificată după unitatea de măsură supremă: etern valabilul uman, să fie legea perpetuă a

deosebirii inertului de viu, animalicului de uman, naturalului de cultural, materialului de spiritual.

Intru început era rațiunea supremă. Și rațiunea supremă era la Dumnezeu și Dumnezeu era rațiunea supremă. Socrates, Platon, Zenon, Ioan și Kant n'au putut găsi altă înțelepciune decât aceasta. Dar în vieața-spirit, în vieața-nemoarte e cuprinsă însăși legea de existență a Cosmosului. Și ridicându-ne din țărâna care ne trage la dânsa, proclamându-ne una cu spiritul viu al Lumii, noi împlinim comandamentul legii vieții pe pământ: *dela sub-om la om, — dela om, la zeu.*

Și toată puterea, latentă în națiunea noastră, de creare nouă, de luminare a lumii cu o nouă lumină are ar fi fructificată de acest gând al sublimului. Din iubirea pentru ideea forță, din avântul către idealul vieții biruitoare a morții, se va naște singura formă, singura existență concretă a supremei noastre culturi, care în trecerea mileniilor de vieață umană, să dea nemurirea vieții spirituale, etern-valabile, și faptei geniului națiunii noastre. Și cum nimeni nu știe ziua și ceasul când chiar popoarelor le e dat să se săvârșească în vieața trupului, e grabă mare ca sufletul națiunii mele să înflorească deplin, înainte ca destinul să unească din nou trupul ei cu natura mamă din care cu milenii înainte s'a trezit la vieață.

•

Desfă-ţi dară aripile, suflet al naţiunii mele, loveşte cu ele puternic şi larg aerul lumii de jos şi ia-ţi ca un vultur sborul în ţările senine şi curate. De acolo ochii tăi vor vedea, încă mai limpede, întreaga icoană a lumii şi vieţii, dar nu vei mai respira miasmele aducătoare de somn, inerţie şi moarte ale putreziciunii materiei care dospeşte în adâncuri. Şi solitudinea calmă a cerului te va reînvăţa olimpicul ritm constant al eternului, neturburat de moarte, al legilor veşnice după care trăieşte Infinitul, din care, ca lumina eternă, răsfrântă în spaţiile interastrale, se răsfrâng în sufletul nostru Ideile, spiritul, vieaţa.

I Iunie 1940

TIPARUL „DACIA TRAIANA", SIBIU